

Marzena Stopa*

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Filia w Wodzisławiu Śląskim

e-mail: marzena.s93@interia.pl

Nieletni w percepcji społecznej

https://doi.org/10.25312/2083-2923.25_09mas

Streszczenie: Artykuł rozpoczyna się od omówienia definicji osoby nieletniej, małoletniej oraz młodocianej. Przedstawiono następnie zagadnienia dotyczące popełniania czynów karalnych oraz odpowiedzialności karnej osób nieletnich. Zaprezentowano tematykę związaną z demoralizacją, a także wyszczególniono główne determinanty działań niezgodnych z literą prawa. W artykule zostały wymienione możliwe typy zachowań przestępczych, natomiast w badaniach empirycznych podjęto problem percepcji społecznej osoby nieletniej. Ponadto wyszczególniono działania, które zmierzają do zniwelowania zjawiska popełniania czynów karalnych przez osoby nieletnie.

Słowa kluczowe: nieletni, małoletni, młodociany, czyn karalny, demoralizacja

Zjawisko przestępczości nieletnich, wskazania definicyjne oraz teorie wyjaśniające

Ze zjawiskiem przestępczości nieletnich stykamy się na co dzień. Z uwagi na możliwość popełnienia czynów karalnych przez osoby nieletnie zjawisko to poddawane jest pod rozważania w celu znalezienia nowych rozwiązań przeciwdziałających przestępczości nieletnich¹.

Należy stwierdzić, że zjawisko przestępczości nieletnich obecne jest w społeczeństwie na co dzień. Możliwość popełnienia czynów przestępczych generuje w jednostkach niejednoznaczne wyznaczniki odbioru osoby dokonującej wskazanych działań. Co istotne, problem przestępczości nieletnich jest powszechny we wszystkich

---

* Marzena Stopa – absolwentka studiów magisterskich na kierunkach resocjalizacja z terapią oraz terapia pedagogiczna.

¹ G. Grabarczyk, *Odpowiedzialność nieletnich w polskim prawie karnym*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych” 2008, t. 1, nr 1, s. 79–86.

środowiskach, zarówno zdemoralizowanych, jak i tych, które nie przejawiają trudności wychowawczych².

Zgodnie z definicją termin *przestępstwo* należy rozumieć jako działanie, które jest niezgodne z literą prawa, popełnione w chwili obowiązywania ustawy regulującej dany czyn. Co istotne, artykuł 1 par. 1 Kodeksu karnego wskazuje, że „odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia”³. Rozważając temat przestępczości nieletnich, można przyjąć, że są to czyny zabronione określone ustawowo jako przestępstwo, przestępstwo skarbowe bądź też wykroczenia dokonane przez osoby, które w chwili ich popełnienia nie ukończyły 18. roku życia. Zatem przestępstwem może być również zachowanie, które kreuje działania człowieka w rzeczywistości zastanej⁴. Definicja przestępstwa pozwala na podział ludzkich czynów na te, które w mniemaniu prawa nie stanowią naruszenia norm funkcjonujących w społeczeństwie, oraz te, które wspomniane zasady moralne i prawne naruszają. Definicja czynu przestępczego powinna zatem obejmować różnorodne formy postępowania jednostki, które mogą doprowadzić do poczucia zagrożenia wartości społecznych.

Skądinąd teorie, które wyjaśniają zjawisko przestępczości nieletnich, można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej zalicza się determinanty związane w sposób bezpośredni z nieletnim, w skład których wchodzi czynniki biologiczne, psychologiczne, medyczne i fizjologiczne. Wymieniona grupa w sposób szczególny związana jest z osobowością osoby nieletniej i dotyczy holistycznego podejścia do jednostki⁵. W grupie drugiej znajdziemy wyznaczniki, które swoje podłoże wywodzą z różnorodnych czynników egzogennych, mających źródła w środowisku wychowawczym osoby nieletniej. Można zaliczyć do nich czynniki związane ze światopoglądem, środowiskiem wychowawczym czy też wskazania socjalne wynikające z ogółu warunków bytowych nieletniego⁶. Wskazuje się, że niewydolność wychowawcza, kryzysy związane z wartościami i autorytetem, a także przemiany gospodarcze i ekonomiczne generują frustrację, która prowadzi do przestępczości osób nieletnich⁷.

Istotne w kontekście popełniania czynu przestępczego przez osoby nieletnie są także więzi emocjonalne z rodzicami bądź opiekunami prawnymi. Zakłócone relacje prowadzą do wyzwolenia zachowań negatywnych u dziecka, szczególnie gdy rodzice przejawiają tożsamy sposób postępowania względem młodego człowieka. Obserwuje się zależność polegającą na tym, że dziecko czerpie niewłaściwe wzorce postępowania od osób, z którymi się wychowuje. Wrogie i agresywne stosunki rodzicielskie przy-

² M. Lipka, *Przestępczość nieletnich w Polsce. Zapobieganie i zwalczanie*, PWN, Warszawa 1971.

³ A.R. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz. Wydanie 6*, C.H. Beck, Warszawa 2023.

⁴ V. Konarska-Wrzosek, P. Górecki, P. Kobes, *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2023.

⁵ M. Lipka, *Przestępczość nieletnich...*, dz. cyt.

⁶ Tamże.

⁷ A. Paszkiewicz, *Wychowanie resocjalizujące w środowisku otwartym – zarys teorii*, Trans Humana, Białystok 2005.

czynią się do kształtowania się złych postaw u dziecka. Takie samo oddziaływanie wykazuje środowisko rówieśnicze oraz szkolne.

Wskazuje się ponadto, że przemoc doświadczana przez jednostkę w dzieciństwie, a także długość jej trwania mają wpływ na potencjalne popełnienie przestępstwa przez osobę w życiu dorosłym. Istnieje więc zależność pomiędzy zachowaniami doświadczanymi w dzieciństwie a prezentowanymi po osiągnięciu wieku pełnoletniego⁸.

Dzieci i młodzież z pełnych rodzin, nieprzejawiających dysfunkcji wychowawczych również narażone są na popełnienie czynów przestępczych. W tym przypadku czynnikiem wyzwalającym nieprawidłowe zachowania okazuje się częste zjawisko, jakim jest przerost ambicji rodziców. Nadmierna presja odbija się na psychice dziecka, co odzwierciedla się w eskalacji działań przestępczych, a także w nadużywaniu środków odurzających⁹.

Na podstawie literatury przedmiotu można wyszczególnić determinanty związane między innymi z teorią dezorganizacji społecznej, teorią konfliktu kulturowego czy też teoriami biologicznymi. Zgodnie z nimi głównym podłożem zachowań przestępczych osób nieletnich są uwarunkowania psychologiczne i społeczne jednostki¹⁰.

Lleyton Hewitt wyróżnia trzy typy młodych przestępców. Pierwszy to typ niesocjalizowany, agresywny, czego powodem może być doznane w przeszłości uczucie odrzucenia. Taki człowiek czuje się oszukany przez życie, ma zachwianą wizję samego siebie. Obraz własnej osoby utożsamia z ofiarą, mimo że sam przejawia postawę agresywną. W jego zachowaniu ujawniają się: brak poczucia winy, bunt, stosunek negatywny względem siebie, a także innych osób. Typ socjalizowany zaś wskazuje na poprawny system oddziaływań rodzinnych, jednakże źródłem negatywnych zachowań jest u niego podatność na wpływy osób trzecich. Można wywnioskować, że opisany typ osoby jest dzieckiem rodziców, którzy wykazują postawę niewydolnych wychowawczo bądź też przejawiają postawę liberalną w stosunku do dziecka, tolerując zachowania negatywne¹¹.

Ze zjawiskiem przestępczości nieletnich wiąże się ściśle również pojęcie demoralizacji. Jest ono definiowane jako proces, który w swoim zakresie obejmuje negatywne zachowanie jednostki, prezentowane w stosunku do norm i zasad społecznych, obowiązujących w momencie podejmowanych działań¹². Należy jednak zaznaczyć, że termin *demoralizacja* nie został dotychczas opisany w wystarczający sposób. Zjawisko

---

⁸ K. Kmiecik-Baran, *Przynależność do grup nieformalnych wśród dzieci i młodzieży a poczucie alienacji*, [w:] S. Kawula (red.), *Podkultury młodzieżowe w środowisku szkolnym i pozaszkolnym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.

⁹ J.B. Hałaj, *Przestępczość nieletnich w okresie transformacji*, [w:] F. Kozaczuk, M. Radochoński (red.), *Aktualne problemy pedagogiki resocjalizacyjnej i patologii społecznej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 2000.

¹⁰ C. Czapów, *Wychowanie resocjalizujące*, PWN, Warszawa 1978.

¹¹ A. Paszkiewicz, *Wychowanie...*, dz. cyt.

¹² B. Czarnecka-Działuk, K. Drapała, *Przejawy demoralizacji jako podstawa działań podejmowanych wobec nieletnich przez sądy rodzinne*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2014.

przestępczości nieletnich, analogicznie jak w przypadku dorosłych, przybiera charakter wykolejenia faktycznego bądź też formalnego. Pierwsze z wyszczególnionych odnosi się do tak zwanej ciemnej liczby przestępstw, a zatem do obiektywnej liczby danych. Z wykolejeniem formalnym natomiast wiąże się rejestrowane przez organy ścigania i sąd działanie przestępcze¹³.

Nieletni, małoletni, młodociany – definicje

Definicja pojęcia nieletniego wynika ściśle z zapisów prawa karnego oraz ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich¹⁴, w której termin ten wyraża kategorię podmiotów odpowiedzialności karnej, wyróżnioną przez wzgląd na posiadany wiek. Zatem osobami nieletnimi są te jednostki, wobec których wszczyna się postępowanie w kontekście demoralizacyjnym, jednakże istotny jest wiek, którego dolną granicę ustawodawca określił od 10. roku życia, a górną ustalił na brak pełnoletności. Nieletnim jest osoba, która dopuściła się popełnienia czynu karalnego, a której wiek mieści się w przedziale od 13. do 17. roku życia. Ustawodawca nadmienił również o wykonywaniu wobec osoby nieletniej środków wychowawczych, środka poprawczego bądź też leczniczego, które zostały orzeczone decyzją sądu, w przedziale nie dłuższym aniżeli 21 lat, chyba że ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich stanowi inaczej¹⁵.

Za czyn karalny uznaje się działanie zabronione przez obowiązującą ustawę, określone jako przestępstwo, przestępstwo skarbowe, wykroczenie lub wykroczenie skarbowe. Natomiast przez czyn zabroniony rozumie się postępowanie, które niesie ze sobą działanie określone w ustawie karnej¹⁶.

Wskazanie dolnej granicy wiekowej w kontekście czynów o znamionach demoralizacji oznacza, że dziecko nie jest w stanie postępować w sposób niezgodny z normami i zwyczajami społecznymi samo przez siebie. Proces demoralizacyjny jest wynikiem określonej sytuacji bytowej młodego człowieka, warunków wychowawczych, a także wpływów środowiskowych. Jeżeli zatem dziecko wykaże przejawy demoralizacji do wskazanej granicy wiekowej, możliwa jest ingerencja we władzę rodzicielską pod warunkiem wyraźnego dostrzeżenia zagrożenia dla dobra dziecka¹⁷.

¹³ Cz. Czapów, S. Jedlewski, *Pedagogika resocjalizacyjna*, PWN, Warszawa 1971.

¹⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Dz.U. 2022, poz. 1700.

¹⁵ V. Konarska-Wrzosek, P. Górecki, P. Kobes, *Wspieranie i resocjalizacja...*, dz. cyt. Istnieje możliwość wskazania granicy wiekowej do 24. roku życia w przypadku, gdy sąd orzekł środek wychowawczy, który miał postać zobowiązania do określonego postępowania, bądź też nadzór kuratora sądowego osoby nieletniej, zwalnianej z zakładu poprawczego już po ukończeniu przez nią górnej granicy wiekowej 21 lat.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże. Za przykłady demoralizacji uznaje się między innymi: wulgarne słownictwo, udział w wagarach, spożywanie alkoholu, palenie papierosów, zażywanie środków psychoaktywnych, niszczenie mienia (wandalizm), ucieczki z domu rodzinnego.

W rozumieniu postępowania o znamionach czynu karalnego, którego dopuścił się nieletni, wyznacznikiem jest przedział wiekowy pomiędzy 13. a 17. rokiem życia. Jak widać, górna granica wieku osoby nieletniej zapisana w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich jest zbieżna z wiekiem tak zwanej dojrzałości karnej. Zależność ta została zapisana w systemie polskiego prawa karnego. Należy zaznaczyć, że ustawodawca ustanowił także możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej osoby nieletniej, która ukończyła 15. rok życia, za ciężkie przestępstwa określone w kodeksie karnym¹⁸. Wskazuje się, że po nowelizacji Kodeksu karnego osoba, która ukończyła 14 lat i dopuściła się kwalifikowanej odmiany zabójstwa, określonej w artykule 148 par. 2 i 3 Kodeksu karnego, również może zostać pociągnięta do odpowiedzialności¹⁹. Podleganie konsekwencjom karnym w przypadku nieletniego jest także uzależnione od takich czynników, jak okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego warunki osobiste, a w szczególności fakt, że stosowane poprzednio środki poprawcze i wychowawcze nie przyniosły współmiernego efektu. Nadrzędna wydaje się dyrektywa, że kara powinna działać wychowawczo na osobę nieletnią.

Pojęcie osoby małoletniej wskazuje na uniwersalny charakter. W związku z tym osobie tej przypisuje się często status dziecka, ponieważ nie jest jeszcze osobą prawnie dorosłą²⁰. Małoletni przez wzgląd na wiek nie jest w stanie samodzielnie definiować praw i obowiązków, które wskazują na kryteria dojrzałości psychofizycznej człowieka. Zgodnie z zapisami kodeksu cywilnego (art. 11) człowiek nabiera zdolności do czynności prawnych w chwili ukończenia 18. roku życia²¹.

Wśród osób małoletnich można wyróżnić dwie kategorie wiekowe: do 13. roku życia oraz powyżej 13. roku życia. Do drugiej grupy małoletnich przyporządkowano więc osoby, które przekroczyły ustawodawczą granicę wieku i w związku z tym zostały wyposażone w ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Należy jednocześnie zaznaczyć, że pojęcie osoby małoletniej regulują zapisy prawa cywilnego, a także Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego²².

Jako młodocianych sprawców przestępstw określa się jednostki wyróżnione z uwagi na wiek. Zgodnie z definicją młodocianym sprawcą przestępstwa jest osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła jeszcze 21. roku życia, natomiast w czasie orzekania sądu pierwszej instancji nie ukończyła 24. roku życia²³. Aspektem wyróżniającym sprawcę młodocianego jest fakt, że osoba ta ukończyła wiek odpowiedzialności karnej, w wyniku czego w świetle przepisów można stwierdzić, że

¹⁸ Tamże. Należy również wskazać, że o tej powinności mówi art. 10 par. 2–3 Kodeksu karnego.

¹⁹ Tamże.

²⁰ W kontekście prawnym małoletnim jest osoba do 18. roku życia, która nie posiada zatargów prawnych.

²¹ M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, K. Czub (red. nauk.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.

²² Tamże.

²³ P. Wiktorska, *Młodociani w świetle prawa i badań kryminologicznych*, „Archiwum Kryminologii” 2012, t. XXXIV.

mamy do czynienia ze sprawcą młodym, należącym do grupy osób ponoszących odpowiedzialność za swoje czyny głównie na zasadach ogólnych Kodeksu karnego. Najważniejszą intencją w wymierzaniu kary osobie młodocianej jest cel wychowawczy, czyli zapobieganie powrotowi do działań przestępczych.

Nieletni w percepcji społecznej w świetle badań własnych

Omawiając tematykę dotyczącą osób nieletnich, po zapoznaniu się z kwestiami zasadniczymi – definicjami i wskazaniem odnoszącymi się do przestępczości – należy zwrócić uwagę na kolejny istotny aspekt, jakim jest percepcja społeczna nieletnich. Do analizy tego zagadnienia posłużyły badania, w których wzięło udział 118 respondentów z całej Polski.

Dzięki badaniu poznano stan wiedzy respondentów na temat osób nieletnich. Znajomość definicji osoby nieletniej zadeklarowało aż 98% osób. Ten wynik napawa dużym optymizmem, ponieważ na jego podstawie można wysnuć wnioski, że społeczeństwo polskie zna definicję nieletniego. Kolejnym analizowanym zagadnieniem była terminologia prawna dotycząca osoby nieletniej. Aż 50% respondentów uznało, że poprawna jest następująca definicja nieletniego: osoba wiodąca życie w sposób zgodny z literą prawa, która nie przekroczyła jeszcze 18. roku życia. 42% respondentów wskazało poprawną koncepcję osoby nieletniej, natomiast 8% ankietowanych nadmieniło w odpowiedzi problem dotyczący posiadania zdolności do czynności prawnych. Podsumowując, można stwierdzić, że w większości społeczeństwo wykazuje wiedzę na temat definicji nieletniego, która nie ma pokrycia w rzeczywistości. Aspekt ten jest istotny, ponieważ często w mass mediach można się spotkać z mylnym kontekstem sytuacyjnym odnoszącym się do definicji osoby nieletniej²⁴.

Następnie zapytano respondentów o percepcję społeczną osoby nieletniej oraz poproszono o określenie jej cech zewnętrznych i charakterologicznych. Wśród odpowiedzi najistotniejsze wskazywały na to, że nieletni to „osoba młodo wyglądająca, nie w pełni dojrzała emocjonalnie”²⁵, jednostka „spokojna, małomówna, zazwyczaj brak ugruntowanego światopoglądu”²⁶. Brak znajomości kontekstu tematycznego widoczny był również w wypowiedzi: „Nieletni jest osobą spokojną, mieszka z rodzicami, zachowuje się normalnie, jak młoda osoba”²⁷.

Wśród odpowiedzi były także takie, które świadczyły o prawidłowym rozumieniu definicji osoby nieletniej, na przykład „[nieletni – przyp. red.] nie przestrzegają zasad,

---

²⁴ Często zdarza się, że osoba nieletnia w mediach jest błędnie interpretowana i mylona z osobą małoletnią. W przedstawionych badaniach poruszono również kwestię demoralizacji i jej definicji. Większość respondentów (85%) odpowiedziała w sposób poprawny.

²⁵ Źródło: badanie własne. Ankieta numer 1. Zachowano pisownię oryginalną.

²⁶ Źródło: badanie własne. Ankieta numer 62. Zachowano pisownię oryginalną.

²⁷ Źródło: badanie własne. Ankieta numer 81. Zachowano pisownię oryginalną.

są mało uczuciowi, raczej niezbyt mili dla innych, kroczą własnymi ścieżkami”²⁸ czy „Beztraska, energiczna, zachowuje się jakby był panem wszystkiego dookoła, myśli że wszystko wie najlepiej. W kontekście przestępstw pozwala sobie na więcej, ponieważ nic mu nie zrobią, skoro jest nieletni”²⁹.

Określając wygląd zewnętrzny osoby nieletniej, badani stwierdzali, że ma ona „niski wzrost, małą wagę, prawdopodobnie zwykłą fryzurę. Zachowuje się w sposób odpowiadający osobie uczęszczającej do szkoły”³⁰. Inna wypowiedź wskazywała, że jest to „nastolatek w szkole średniej, zagubiony, chce być już dorosły, ale jest jeszcze dzieckiem”³¹. Odpowiedzi uzyskane w badaniu świadczą o niedostatecznej wiedzy respondentów na temat osób nieletnich.

Kolejne pytanie zadane respondentom w badaniu dotyczyło częstotliwości popełniania czynów karalnych przez osoby nieletnie. Odpowiedzi potwierdziły, że ankietowani nie znają dokładnej definicji osoby nieletniej i w związku z tym nie byli w stanie poprawnie określić informacji na ich temat. Respondenci odpowiadali następująco: czyny karalne popełniane są przez nieletnich stosunkowo rzadko – 45%, często – 39%, nigdy – 10%, natomiast 6% ankietowanych nie miało zdania na ten temat. Badanie odzwierciedla niewiedzę społeczeństwa dotyczącą zakresu definicyjnego pojęcia *osoba nieletnia*.

W celu wskazania na konieczność podejmowania odpowiednich działań względem osób nieletnich poddano analizie kwestię czynów karalnych, które popełniane są najczęściej. W odbiorze społecznym prym wśród zachowań negatywnych wiedzie udział w bójce (58%), a dalej kradzież mienia (25%) oraz rozpowszechnianie środków odurzających (12%)³². W związku z tym zdecydowana większość respondentów (92%) uznała, że należy odpowiednio do sytuacji stosować wobec osób nieletnich środki poprawcze³³. Najczęściej wskazywano zobowiązanie do naprawienia szkody (42% respondentów), upomnienie (34%), nadzór kuratora (18%) oraz umieszczenie w placówce wychowawczej bądź zakładzie poprawczym (6%). W kontekście uzyskanych odpowiedzi należy uznać za zasadę, że według wskazań społecznych najpierw należy zastosować środki o niskiej dolegliwości dla nieletniego, stopniowo zwiększając ich natężenie do stopnia najwyższego.

Nawiązano również do częstotliwości występowania osób nieletnich w środowisku respondentów. Aż 55% ankietowanych wskazało, że istnieje możliwość spotkania

²⁸ Źródło: badanie własne. Ankieta numer 45. Zachowano pisownię oryginalną.

²⁹ Źródło: badanie własne. Ankieta numer 101. Zachowano pisownię oryginalną.

³⁰ Źródło: badanie własne. Ankieta numer 31. Zachowano pisownię oryginalną.

³¹ Źródło: badanie własne. Ankieta numer 12. Zachowano pisownię oryginalną.

³² Na dalszych miejscach znalazły się odpowiedzi: „ciężkie uszkodzenie ciała” oraz „inne, jakie?”. Żaden z respondentów nie wskazał odpowiedzi „gwałt” ani „zabójstwo”.

³³ Odpowiedzi przeczącej udzieliło zaledwie 17 osób. Według respondentów czyny karalne częściej popełniane są przez nieletnich chłopców (48%). Równowagę płci w tym zakresie wskazało 40% respondentów. Natomiast 12% osób wskazało na nieletnie dziewczęta.

takich osób w otoczeniu, 27% odpowiedziało, że nie, a 18% nie posiadało dostatecznej wiedzy na wskazany temat.

Kolejnym pytaniem, związanym ze społecznym postrzeganiem osób nieletnich, było wskazanie cech charakterystycznych nieletnich, a także głównych determinantów negatywnego postępowania. Według respondentów osoby nieletnie są otwarte w stosunku do środowiska (29%), radosne (23%). Natomiast na kwestię naruszania prawa przez nieletnich zwróciło uwagę 21% respondentów³⁴. Aspekt ten ponownie potwierdza brak znajomości regulacji ustawowych dotyczących osób nieletnich.

Respondenci określili również, jakie determinanty wpływają na popełnianie czynów karalnych przez nieletnich oraz z jakimi czynnikami demoralizującymi stykają się nieletni. Zdaniem większości respondentów głównym czynnikiem jest negatywna sytuacja rodzinna (55 wskazań), co potwierdza literatura przedmiotu. Następnie wskazano na brak skutecznych alternatyw związanych ze spędzaniem czasu wolnego (32) oraz chęć zaimponowania w środowisku rówieśniczym (24). Ostatnim wskazaniem była bieda (6). Jedna osoba zaznaczyła odpowiedź „inne, jakie?” i wskazała na aspekt manipulacji środowiskowej.

Istotnym zagadnieniem było zbadanie, jak respondenci oceniają skuteczność działań profilaktycznych mieszczących się w ustawie oraz czy przyczyniają się one do zmiany postępowania nieletnich na prawidłową postawę społeczną. Zapytano ankietowanych, czy podejmowane działania zmierzające do korygowania zachowań osób nieletnich są wystarczające. Uzyskano 52% odpowiedzi negatywnych, natomiast 48% osób uznało, że podejmowane aktywności są optymalne.

Ostatnim aspektem związanym z postrzeganiem osób nieletnich przez społeczeństwo było wskazanie możliwych działań, które przyczynią się do zmniejszenia liczby czynów karalnych popełnianych przez nieletnich, a także zniwelowania zjawiska demoralizacji. Respondenci najczęściej wybierali odpowiedź związaną ze zwiększeniem liczby programów edukacyjnych (35%), następnie wskazywali na konieczność zwiększenia liczby patroli policji (26%), zwiększenie dolegliwości karnej (23%), zainstalowanie większej liczby kamer (15%). Odpowiedź „inne, jakie?” (1%) sugerowała, że należy zapewnić zwiększoną liczbę placówek oraz miejsc spotkań dla dzieci.

Podsumowanie

W rozważaniach na temat osób nieletnich należy mieć na uwadze postulat Deklaracji Praw Dziecka, mówiący, że dziecko przez wzgląd na niedojrzałość fizyczną oraz umysłową wymaga szczególnej opieki i troski. Ważny w tym kontekście jest również zapis stwierdzający, że osoby młode „z uwagi na swoją młodość wymagają szczególnej

---

³⁴ Pozostałe odpowiedzi to między innymi: „spokój”, „nerwowość”, „wybuchowość”.

opieki i pomocy uwzględniającej stopień ich rozwoju fizycznego, umysłowego i społecznego³⁵.

Opierając się na wynikach przeprowadzonych badań, należy przede wszystkim zauważyć, iż opinia społeczna nie ma wystarczającej wiedzy dotyczącej definicyjnego ujęcia osoby nieletniej. Co istotne, obowiązujące prawo, które stosowane jest wobec osób nieletnich, nie spełnia oczekiwanych rezultatów.

W przedmiotowych rozważaniach wskazano również, że osoby nieletnie czują się wobec prawa bezkarne, natomiast jako główny aspekt determinujący zjawisko przestępczości nieletnich uznaje się czynniki rodzinne i środowiskowe. Mnogość czynników, które wpływają na wyzwolenie zachowań dewiacyjnych, wskazuje na złożoność problemu. Należy zatem podjąć takie działania, by w odpowiednio szybkim czasie przerwać łańcuch przyczynowo-skutkowy w celu przeciwdziałania zjawisku przestępczości nieletnich. Warto także zadbać o sferę edukacyjno-społeczną młodych osób, ponieważ brak optymalnych warunków związanych ze spędzaniem wolnego czasu stanowi jeden z kluczowych czynników prowadzących do działań niezgodnych z prawem.

Znamienne są zatem słowa, wskazujące, że „sam fakt popełnienia czynu zabronionego przez nieletniego traktuje się – i słusznie – jako zdarzenie pod każdym względem szczególnie, wymagające specyficznego podejścia i potraktowania³⁶”.

Bibliografia

- Balwicka-Szczyrba M., Sylwestrzak A., Czub K. (red. nauk.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Czapów Cz., Jedlewski S., *Pedagogika resocjalizacyjna*, PWN, Warszawa 1971.
- Czapów Cz., *Wychowanie resocjalizujące*, PWN, Warszawa 1978.
- Czarnecka-Działuk B., Drapała K., *Przejawy demoralizacji jako podstawa działań podejmowanych wobec nieletnich przez sądy rodzinne*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2014.
- Grabarczyk G., *Odpowiedzialność nieletnich w polskim prawie karnym*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych” 2008, t. 1, nr 1, s. 79–86.
- Hałaj J.B., *Przestępczość nieletnich w okresie transformacji*, [w:] F. Kozaczuk, M. Radochoński (red.), *Aktualne problemy pedagogiki resocjalizacyjnej i patologii społecznej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 2000.

---

³⁵ J. Szumski, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Info-Trade, Gdańsk 1996.

³⁶ M. Noszczyk-Bernasiewicz, *Nieletni przestępcy w percepcji personelu i nadzoru resocjalizacyjnego oraz studentów resocjalizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.

- Kmiecik-Baran K., *Przynależność do grup nieformalnych wśród dzieci i młodzieży a poczucie alienacji*, [w:] S. Kawula (red.), *Podkultury młodzieżowe w środowisku szkolnym i pozaszkolnym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.
- Konarska-Wrzosek V., Górecki P., Kobes P., *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2023.
- Lipka M., *Przestępczość nieletnich w Polsce. Zapobieganie i zwalczanie*, PWN, Warszawa 1971.
- Noszczyk-Bernasiewicz M., *Nieletni przestępcy w percepcji personelu i nadzoru resocjalizacyjnego oraz studentów resocjalizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.
- Paszkiwicz A., *Wychowanie resocjalizujące w środowisku otwartym – zarys teorii*, Trans Humana, Białystok 2005.
- Stefański A.R., *Kodeks karny. Komentarz. Wydanie 6*, C.H. Beck, Warszawa 2023.
- Szumski J., *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Info-Trade, Gdańsk 1996.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Dz.U. 2022, poz. 1700.
- Wiktorska P., *Młodociani w świetle prawa i badań kryminologicznych*, „Archiwum Kryminologii” 2012, t. XXXIV.

Minors in social perception

Abstract: This article presents definitions of a minor and a juvenile. It also discusses the commission of criminal acts and the criminal liability of minors. The subject of demoralization is discussed as well as the main determinants of actions inconsistent with the letter of the law. The article lists the possible types of criminal behavior, while the empirical research focuses on the social perception of minors and possible actions aimed at eliminating the phenomenon of minors committing criminal acts.

Keywords: minor, juvenile, criminal act, demoralization

About the Author

Marzena Stopa – master’s degree graduate, majors: Resocialization with therapy and pedagogical therapy.